

DARSDAN TASHQARI MASHG'ULOTLAR JARAYONIDA TALABALARGA MANZARA ISHLASHDA AKVAREL BO'YOQLARIDAN FOYDALANISHNI O'RGATISH

Pardayev Baxtiyor Abdujabborovich

*A.Qodiriy nomidagi JDPI, Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi
kafedrasi o'qituvchisi, Jizzax, O'zbekiston*

e-mail:pardayevbaxtiyor89@gmail.com

Manzara ishlashda ko'pgina qiyinchiliklarga duch kelish mumkin. Tabiat manzaralarining rangli tasvirini ishlashda havo va rang perspektivasiga alohida e'tibor berish lozim. Shunda tasvir sifatli chiqadi va tomoshabining e'tiborini o'ziga tortadi. Shuningdek, manzara ishlayotganda tanlangan ob'ektni birinchi planda tasvirlashda uning o'z atrofidagi buyumlarga nisbatan joylashish o'rnini hisobga olish kerak. Ikkinchi planda ko'rsatiladigan tasvirlarni ham e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi.

Manzara ishlashga endigina kirishilayotgan paytda o'rtacha (297 x 420 mm 12-format) kattalikdagi qog'ozdan foydalanilsa, manzara tez va yaxshiroq chizilib, o'quvchini qiynab quymaydi. Bu borada dupuctpoq bilim va malakalar hosil qilingandan keyin esa asta-sekin kattapoq o'lchamdagi qog'ozlar bilan ishlashga o'tish mumkin.

Manzara ishlashga kirishishdan oldin joy tanlashni, ishni qanday boshlash va tugallashni o'rganib olish lozim.

Manzara ishlashda dastlab uning yorug' va to'q joylari belgilab chiqilishi kerak, qolgan joylari esa shunga qarab ishlanadi. Dastlabki paytlarda bulutli kunlarni, ya'ni yorug'lik nurlari hamisha tekis tushib turgan manzaralarni ishlash lozim.

Osmonni oldin xoh keyin ham ishlash mumkin. Lekin ranglarning kuchi osmon rangining kuchpga nisbatan olinadi. Osmon agar bir xil, bulutsiz ko'rinishda bo'lsa, ishni osmondan boshlash kerak. Bordi-yu, osmon bulutli bo'lsa, rangdor va o'ziga kelishini kutib turish tavsiya etiladi. Manzaradagi osmon tasvirini qog'ozni hul qilib ishlagan ma'qul. Shunda havo perspektivasi yaxshi seziladi. Quyoshli kunlarda esa soya joylarni yengil tusda ifodalash lozim. Yirik hajmdagi ob'ektlarning manzarasini tasvirlashda dastlab xarakterli joylarini belgilab olish zarur. Co'ngpa mayda detallarni ishlash mumkin.

Shunday qilib, o'quvchilarga manzara ishlatishdan maqsad qo'l harakatini tezlashtirish, ko'z bilan chamalash va rangni sezishni o'rgatish, akvarel bilan ishlash malakalarini rivojlantirishga krishishdir.

A-lya prima metodida manzara qog'oz namligini saqlagan holda bir yo'la

ishlanadi. Bu metod tez o'zgaruvchi manzaralarni darhol ishlab olish kerak bo'lgan paytlarda, masalan, quyoshning chiqish va botish paytlarini, tumanli yoki yomg'irli ko'rinishlarini tasvirlashga to'g'ri kelganda qo'llaniladi. A-lya prima metodida ishlangan har bir detal bir usulda boshlanadi va tugallanadi. Bunda asosan barcha ranglar kerakli kuchida qo'yiladi. Shuningdek, ishlangan har bir natura (detal) ham umumiy va yaxlit ko'rinishda bo'ladi (13 a-rangli rasmga qapang). A-lya prima metodi bilan ishlaganda qo'shimcha vositalardan foydalanilmaydi. Ranglar asosan o'zaro ohangdosh bo'lishi va tiniq hamda toza ko'rinishda surilishi lozim. Bularning barchasi bo'yoqlar bilan ishlash malakasining usishiga, qo'lning yengil va tez harakatlanishiga, rangni ko'ra bilish va sezish qobiliyatlarining rivojlanishiga katta yordam beradi.

Akvarel bilan ishlash texnikasini o'rganmoqchi bo'lgan har bir kishi a-lya prima metodini yaxshi bilib olishi lozim. Bu esa ranglarni sezish, shaklni tushunish, shuningdek, rangni rangga qo'shish va bog'lash kabi qiyinchiliklarni bartaraf qilishga yordam beradi.

Kerakli rangning o'z tusi va kuchida berilishida bir necha ranglar qo'shilmasidan hosil bo'ladigan aralashma rang muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Aralashma rangni tayyorlashda ko'p bo'yoqlardan foydalanish tavsiya etilmaydi. Kerakli rangni ikkita yoki ko'pi bilan uchta bo'yoq aralashmasidan hosil qilish mumkin.

Ortiqcha bo'yoqlarning qo'shilishi ranglarning tiniqligini va tozaligini, ravshanligini va nihoyat rang aniqligini bo'zadi. Shuning uchun barcha bo'yoqlarni, o'z xossalariga ko'ra, tiniq bo'yoqni tiniq bo'yoqqa, to'q va quyuk bo'yoqni o'ziga o'xshash to'q va quyuk bo'yoqqa aralashtirish tavsiya etiladi. Lekin a-lya prima metodida bunga deyarli amal qilinmaydi. Chunki, qog'ozning toza qismiga qo'yilgan har bir bo'yoq aralashmasi o'zining sofligi, rangdorligi kabi sifatlarni saqlab qoladi.

Shuni esda tutish lozimki, to'yingan va kuchli ranglarni hosil qilishda kerakli rangdorlik xususiyatiga ega bo'lgan bo'yoqlardan foydalanish kerak. Mazkur ranglarning to'yinmagan och tUSDagi aralashmasini olishda och tusli, masalan, sarg'imgir ranglardan foydalanish tavsiya etiladi. To'yingan va to'q tUSDagi yoki tiniq va xira tUSDagi ranglar hosil qilishda esa jigar rang hamda qopa ranglar qo'llaniladi. Barcha hollarda ham bo'yoqning qo'rganidan keyin tiniqligicha qolishiga, nursizlanmasligiga erishish lozim. Buning uchun naturadagi qo'zga yaqqol tashlanadigan qapama-qarshiliklarni, ranglarning to'yingan va to'q tusli ko'rinishlarining o'zaro bog'liqligini eng to'q joylarining o'zaro to'yinganligi hamda bir-birlariga sekin o'tishlari kabi xossalarini bilib olish darkor.

Soyalar belgilanganda esa yarim soyalar ham aniqlanadi va bir-biriga solishtirib ishlanadi. Har bir qo'yilgan mazok o'zining o'rniga, shakliga va tasvirining

aniqligiga javob berishi kerak. Bo'yoqlarning o'ziga xos xususiyatlaridan samarali foydalanish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O.K. Apuxtin «Tasviriy san'at asoslari» 1967y. Toshkent Oituvchi 1984y.
2. B..AK.Azimova «Natyurmort chizish va tasvirlash metodikasi» 1984y Toshkent Oituvchi.
3. G.M.Abduraxmonov «Tasviriy san'at kompazitsiyasi» 1996y. Toshkent.
4. S. Abdirasilov “Rangtasvir” Toshkent 2012y.
5. Xudoyberdiyev, M. (2021). “Manzara rangtasvirini” o ‘qitishda talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning usullari. *Jurnal muzo'ki i iskusstva*, 2(2).
6. Baymurzayeva, O. S. (2020). Ixtisoslashgan san'at maktablarida o'quvchilarga natyurmortni rangtasvirda ishlashga o'rgatish metodikasi. *Science and Education*, 1(8).
7. Pardayev, B. (2020). Ўқувчиларни касб-ҳунарга йўллаш технологияларини ишлаб чиқиш ва ўқув-тарбия жараёнига татбиқ этиш. *Журнал музыки и искусства*, 1(1).